

Specialer

1988

Eva Hvidt: Musikforskning i Danmark fra slutningen af 1800-tallet til ca. 1950.

Inger Merete Møller: Problemer omkring brugen af rytmisk musik i kirkelig sammenhæng. En beskrivelse af kristen, åndelig musik i nutiden.

1989

Hattie Andersen: Udviklingen i Herman D. Koppels stil belyst ud fra analyse af de seks strygekvartetter.

Frank Bøgestrøm: Fra Palmwine-Music til Burgher-Highlife. Highlife-musikken i Ghana; dens oprindelse og udvikling, set som et musikalsk svar på en akkulturations proces.

Tyge Musaeus Jensen: J. J. Johnson – en undersøgelse af jazzbasunisten James Louis Johnsons spillestil.

Ólavur Jøkladal: Gustav Mahlers 8. symfoni, analytisk og genrehistorisk betragtet.

Jørgen Kaufmann: Den professionelle lyd.

Per Juul Larsen: H. O. C. Zincks koralbog, dens forudsætninger og melodistof.

Jakob Levinsen: Et nyt syn på harmoni. Philip Glass og den amerikanske minimalmusik.

Jørgen B. Mathisen: Cooljazzen. Dens formulering og storhedsperiode.

Tim Nielsen: Amatørrockmusikeren og den moderne musikteknologi.

Eva Rungwald: Les antiennes du premier mode; leur structure, évolution et esthétique.

Anders Raabo: Soulmusikken 1963-70 – dens forudsætninger og sammenhæng med afro-amerikansk kultur.

Hans Georg Schou: Filmmusik – »Casablanca«. Et specialstudie i filmmusikkens æstetik, funktion og historie centreret omkring Hollywoodfilmen »Casablanca«.

Resumeer af udvalgte specialeafhandlinger

ved Københavns Universitets musikvidenskabelige
institut 1988 og 1989

Eva Hvidt: *Musikforskning i Danmark fra slutningen af 1800-tallet til ca. 1950*. Der udkommer jævnligt videnskabshistoriske oversigter af forskellig art. I de senere år har ikke alene videnskaberne i sig selv, men også det man kunne kalde de videnskabelige samfund været genstand for debat, – bl.a. gennem Ths. S. Kuhn's teorier om paradigmeskift i videnskaben. I følge denne teori udvikler videnskaben sig ikke i en lige fremadrettet linie, men snarere i en zig-zag-agtig bevægelse.

Selvom Kuhns teorier ikke direkte kan overføres på de humanistiske videnskaber, har de alligevel været en inspiration for denne fremstilling. De giver et interessant fingerpeg om de forskellige forklaringsmodellers anvendelighed og utilstrækkelighed, – hvorfor der til tider bliver forsket med stor iver i nogle områder, mens andre ligger uopdyrkede hen.

Jeg har i denne videnskabshistoriske oversigt beskrevet de første 70-80 år af dansk musikforskning, der foregik under stærk indflydelse af det centraleuropæiske – især tyske videnskabssyn. De ledende åndshistoriske tanker, det positivistiske videnskabssyn og universitetssystemet stammer derfra.

I Danmark var forskningen op til begyndelsen af 1900-tallet præget af kulturhistoriske og biografiske skildringer af den danske musikhistorie. Vægten lå altså her på de musikhistoriske studier, mens de mere teknisk betonedede form-lærestudier i Tyskland på dette tidspunkt ikke satte sig nogen spor her.

Omkring 1920 skete der et afgørende skift, der først og fremmest bestod i, at den stilhistoriske betragtningsmåde vandt indpas og fik en altdominerende rolle inden for musikforskningen.

Specialet rummer dels en beskrivelse af musikvidenskabens opkomst i 1800-tallet som åndshistorisk videnskab, dels en tematisk gennemgang af dansk musikforskning i før nævnte periode, samt til sidst en bibliografi over forskningen.

Hans Schou: *Filmmusik – »Casablanca«* (1989)

En nærmest tværfaglig specialstudie i filmmusikkens æstetik, funktion og historie centreret omkring Hollywoodfilmen »Casablanca« (undertitel).

På den ene side en bred, teoretisk studie i fænomenet filmmusik, hvor her blot skal fremhæves den historiske dimension, som anses for at være en altafgørende faktor for forståelsen af fænomenet i almindelighed og for den specifikke afkodning i særdeleshed. Filmmusik har en historie.

På den anden side en snævert analyserende studie i musikken i den (for)historiske film »Casablanca« fra 1942 med underlægningsmusik af Max Steiner.

Specialet falder i tre dele:

- 1) En teoretisk del, der kritisk diskuterer en række filmmusik-teorier og en række begrebsdannelser. Afsnittet relaterer sig stærkt til generel film-æstetik herunder især fortælleteoretiske forhold.
- 2) En historiserende del, der giver et rids af den film- og socialhistoriske kontekst, hvori »Casablanca« må ses. Specielt gøres der rede for de økonomiske og andre arbejdsmæssige forhold, hvorunder den typiske filmmusikkomponist måtte arbejde i »Hollywood's golden age«.
- 3) Den analytiske del behandler – med visse teoretiske udsyn – karakteristiske træk ved og funktionen af dels Max Steiners musik i »Casablanca« dels den megen anden musik, der forekommer i lige netop denne film. Her skal blot nævnes en påvisning af musikkens syntaktiske funktion som stærkt medbestemmende for den formmæssige opbygning af filmen.

I en kort afslutning gives en perspektiverende sammenfatning, hvor Steiners musik genremæssigt og historisk søges placeret. Især diskuteres filmmusikkens relationer til det 19. århundredes symfoniske idiom på den ene side og populærmusik-idiomet på den anden.

Specialet er i to bind idet det er forsynet med et ganske omfattende APPENDIX. Her findes en række nodeeksempler, herunder en transskription af hele filmens underlægningsmusik og en musik/billede/dialog-transskription af et kortere afsnit i filmen. Dertil kommer en del andet dokumentarisk materiale vedrørende filmen og dens produktion.

Tyge Musæus Jensen: *J. J. Johnson – En undersøgelse af jazzbasunisten James Louis Johnsons spillestil.*

Jazzbasunspillet udvikling fra tidlig til moderne jazz – fra tyvernes og tredive-ernes robuste og klangligt udtrykfulde swingbasunspil til beboppens bevæ-

gelige, melodisk komplekse og klangligt mere polerede improvisationsstil – skyldes helt overvejende én person: J. J. Johnson. Siden Johnsons nyskabelser i begyndelsen og midten af fyrreerne, har alle nyere jazzbasunister i en eller anden grad været påvirket af Johnsons spille- og improvisationsstil.

Formålet med denne specialeafhandling var derfor, med udgangspunkt i en gennemgang af den tidlige jazzbasunistil, at undersøge J. J. Johnson's musikalske udvikling. Selve undersøgelsen er opdelt i to afsnit:

- A: »J. J. Johnsons karrieremæssige og stilistiske udvikling«. I dette kapitel er et bredt spektrum af tilgængelige indspilninger gennemgået og sat i en jazzhistorisk sammenhæng ved hjælp af relevant jazzlitteratur og tilgængelige tidsskriftsartikler. Det drejer sig om den unge Johnsons år i Benny Carters og Count Basies orkestre, hans egne første bebopindspilninger i 1946 og 1947 i New York, hans indspilninger op gennem fyrreerne og halvtredserne med bl.a. Charlie Parker, Miles Davis og Dizzy Gillespie, hans samarbejde med instrumentkollegaen Kai Winding (54-56), og hans indspilninger frem til i dag overvejende med egne grupper. Hovedvægten er dog lagt på perioden 1944 til 1954 – tiåret hvor Johnson udviklede sin spillestil og etablerede sig som den førende moderne jazzbasunist.
- B: »Analyse af J. J. Johnsons spillestil«. I dette kapitel er en række transskriptioner af udvalgte Johnson-soloer nærmere analyseret på baggrund af en redegørelse om generel spilleteknik på trækbasunen. Det kan herudfra, efter min mening, konstateres hvordan Johnson bliver i stand til at spille egalt og bevægeligt via en ny stødteknik (»doo-dl-tonguing«), og i kapitlet anskueliggøres desuden hans solistiske udvikling og hans brug af bebopmæssige fraser. To optagelser (takes) af samme nummer sammenlignes, hvoraf det fremgår, at Johnson i ret høj grad har forberedt og tilrettelagt sine soloer på forhånd. Kapitlet rummer transskriptioner af soloer fra »Peek-a-Boo« (indspillet 2/8 1945), »Stay Cool« (6/2 1946), »Indiana Winter« (4/12 1946), »Boneology« (24/12 1947), »The Champ« (16/4 1951), »Tempus Fugit« (to versioner, 20/4 1953) og »Walkin'« (29/4 1954).

Endvidere rummer afhandlingen en redegørelse for jazzbasunspillet efter Johnson. Her er de yngre basunisters spillestil set i forhold til Johnsons nyudviklinger – som en forlængelse af eller (noget senere) en reaktion imod Johnsons spillestil.

Specialet afrundes med en konklusion, hvori J. J. Johnson karakteriseres som jazzmusiker.

Følgende appendikser er knyttet til specialet: A: Ordforklaringsliste, B: Analyserede transskriptioner og liste over eksisterende Johnson-transskriptioner.

ner, C: Selektiv liste over Johnson-kompositioner, D: Litteraturliste og E: Selektiv Johnson-diskografi.

Klaus Møller-Jørgensen: *Receptionen af Brahms' og Bruckners symfonier i Wien indtil 1897.*

Specialet bygger på ikke tidligere gennearbejdet førstehånds kildemateriale indsamlet under et studieophold i Wien omfattende ialt 297 recensioner fra 13 af samtidens aviser.

Specialets 1. del beskriver pressen i almindelighed og musikjournalistikken i særdeleshed i Wien i 2. halvdel af det 19. århundrede. I 2. del bringes en systematisk gennemgang af kildematerialet, og de generelle tendenser i Brahms- og Brucknerkritikken udledes. Samtidens opfattelse af de to komponisters musik diskuteres, og der gives nogle bud på, hvorfor den i flere tilfælde blev »misforstået«.

I den afsluttende 3. del beskrives publikums holdning, samtidens sociale og politiske forhold samt den i tiden verserende musikstrid mellem klassicister og ny-tyskere. Disse forhold relateres i konklusionen til receptionen, som således viser sig at være præget af såvel musikalske som ikke-musikalske forhold, uden det dog er muligt præcist at afgøre med hvilken vægt, de forskellige komponenter indgik i forhold til hinanden.

Det konkluderes endvidere, at et flertal af anmelderne ikke var entydigt for eller imod de to komponister. Således nuanceres den gængse opfattelse af samtidens reception, idet Brahms blev modtaget mere blandet og Bruckner mere positivt end almindeligvis antaget.

I fortsættelse heraf påpeger konklusionen, at det er problematisk at udlede noget om en periodes reception af en given komponist på baggrund af enkelte kilder, f.eks. »den førende del« af pressen. Et sandfærdigt billede kræver, at hele feltet inddrages.

(Et udvalg på 72 af de anvendte kilder forefindes i kopi under titlen »Kildehenvisning til belysning af receptionen af Brahms' og Bruckners symfonier i samtidens Wien« på Musikvidenskabeligt Instituts bibliotek.)

Jakob Levinsen: *Et nyt syn på harmoni. Philip Glass og den amerikanske minimal-musik.*

Amerikaneren Philip Glass (f. 1937) er sammen med den ét år ældre Steve Reich det førende navn indenfor hvad der – som en parallel til billedkunstens

»Minimal Art« – er blevet døbt minimalmusik: en musik baseret på vedholdende, til tider nærmest hypnotiske repetitioner af små, enkle melodiske celler, der næsten umærkeligt forandres over lange tidsrum.

Men selv om denne musik må betragtes som den mest indflydelsesrige fornyelse af kompositionsmusikken siden den serielle musik i 1950'erne – og i øvrigt også har haft betydning for en lang række fremtrædende rockmusikere – er den så godt som ubeskrevet i musiklitteraturen. Specialet forsøger derfor dels at indkredse minimalmusikkens baggrund i amerikansk, europæisk og ikke-vestlig musik, dels at vise hvordan Philip Glass' version af minimalmusikken er opbygget og har udviklet sig.

I det indledende oversigtsafsnit spores en række tendenser i det 20. århundredes musik til hvad der kaldes »opløsning af den musikalske fortælling«, af de traditionelt målrettede forløb i vestlig kompositionsmusik. Med eksempler hentet fra både amerikansk og europæisk musik argumenteres der for at montage og gentagelsesprincipper – frem for motivisk udvikling – op igennem århundredet spiller en stigende rolle, ikke mindst under indflydelse fra folke- og asiatisk musik, og for at minimalmusikken kan ses som resultat af en udvikling der omfatter såvel ikke-europæisk musik som europæisk modernisme og seriel musik.

Herefter opridses den tidlige minimalmusiks udvikling, som den fandt sted i 1950'erne og 1960'erne hos komponisterne La Monte Young, Terry Riley, Steve Reich og Philip Glass. Alle fire havde udgangspunkt i vestlig, primært serielt orienteret musik, men nåede over en årrække frem til en radikal version af de ovenfor beskrevne gentagelses- og montagetendenser, hvor statiske ostinatmønstre bliver stillet uformidlet overfor hinanden, samtidig med at det musikalske materiale er reduceret til et absolut minimum: dur/mol treklangsbrydninger eller melodiske motiver af få toners udstrækning, hvor tonal spænding i traditionel forstand er suspenderet – heraf titlen på det Philip Glass-værk, som også har givet specialet titel: *Another Look At Harmony*.

For Philip Glass' vedkommende kulminerer denne udvikling i første omgang i det næsten fem timer lange værk »Music in Twelve Parts« fra første halvdel af 1970'erne, som udgør en slags katalog over de måder, minimalmusik kan udformes på. Specielt indenfor hans særlige additions/diminutions-teknik, hvor melodiske celler løbende kan udvides eller forkortes ved hjælp af tilføjelse eller fjernelse af enkelttoner.

Samtidig begynder Glass at arbejde med minimalmusikkens dramatiske potentialer, som første gang udmøntes i operaen »Einstein on the Beach« fra 1975-76. Analysen af dette værk udgør specialets første hovedafsnit, og det

påvises her, hvordan det selv med et så begrænset materiale som Glass' er muligt at udforme en lang række forskellige karakterer og variationsteknikker. Men også, at der er indbygget en afgørende begrænsning i minimalmusikken, uanset om den udmøntes i »absolut« instrumentalmusik eller som musikdramatik. Nemlig, at det u-prægnante, grundlæggende statiske udtryk i de ældre instrumentale værker i længden vanskeliggør nye værker – det er vanskeligt at fortælle noget bevidst betydningsløst flere gange. Og viderehen, at musikken for at have dramatisk virkning nødvendigvis må være prægnant i materiale- og forløbsmæssig henseende.

Det er dette dobbelte problem, som i stigende grad gør sig gældende i Glass' nyere værker, herunder operaerne »Satyagraha« (om Gandhis år i Sydafrika) og »Akhnaten« (om den ægyptiske farao, der som den første i historien forsøgte at indføre et abstrakt gudsbegreb), som analyseres i specialets to følgende hoveddele. Musikalsk sker der i disse operaer det, at det musikalske mere og mere underordnes det dramatiske. Forstået på den måde, at Glass, sideløbende med at han mere og mere nærmer sig en traditionel fortælleform, nærmer sig en traditionel musikalsk syntaks med melodier opbygget i fraser, underlagt et harmonisk akkompagnement – på bekostning af de ofte ganske komplekse gentagelses-strukturer, man mødte navnlig i »Einstein on the Beach« og danse-teater-værket »The Photographer«.

Men samtidig med, at den første generation af minimalmusik-komponister i stigende grad har forenklet deres musikalske syntaks og nærmet sig traditionel musikalsk fortælleform – så at sige ad bagvejen – har minimalmusikken, som der redegøres for i specialets afsluttende del, haft indflydelse langt ind i både kompositions- og rockmusikken. For kompositionsmusikkens vedkommende er den blevet udviklet af så forskellige komponister som hollænderen Louis Andriessen, der navnlig har forkuseret på dens umiddelbare dramatiske energi, og englænderen Michael Nyman, der på bemærkelsesværdig vis har formået at koble minimalistiske montage- og gentagelsesteknikker på både renæssancemusik og Mozart.

Nok så vigtigt er imidlertid, at minimalmusikken i løbet af 1980'erne har bidraget afgørende til at udvide rockmusikkens syntaks, i og med at den – der har sit enkle og ikke-retningsbestemte materialebegreb til fælles med rockmusikken – har gjort det muligt for en række musikere – foruden David Byrne skal navnlig fremhæves Laurie Anderson og Peter Gabriel – at overskride rockens hidtidige rigide bindringer til dels en melodi-plus-akkompagnement-struktur, dels en vers-plus-omkvæd-form. Hvor den musikalske minimalisme indenfor kompositionsmusikken – med skiftende resultater – har repræsenteret

en begrænsning, har den indenfor rockmusikken antydnet en frugtbar fornyelse.

Eva Rungwald: *Les antiennes du premier mode; leurs structure, evolution et esthetique*

Hensigten med »Antifoner i 1. toneart, deres struktur, udvikling og æstetik« er, gennem undersøgelse af 215 antifoner fra Hartkers Antiphonale (10. årh.), at vise væsentlige træk i antifonens udviklingshistorie, og ved detaljeret sammenligning af fraser og strukturer i ord/musik af forskellige manuskripter udgave af samme antifon, at bidrage til den kritiske udgave af *Antiphonale Monasticum*, der er under forberedelse i Solesmes og som vil blive offentliggjort under titlen *Antiphonale Romanum*.

Tekstdelen, inklusive dansk resumé, indeholder en skematisk oversigt over timbrer (melodi-typer) og centonisationer og et afsnit om tidebønnens oprindelse og musikalske former. Herefter følger en redegørelse for undersøgelsesmateriale og definition på timbre (en melodi der lader sig analysere i fraser og som er anvendelig til forskellige tekster) og centonisation (melodi med en til tider vilkårlig sammenstykning af musikalske fraser fra timbrerne samt nye fraser der aldrig forekommer i timbrerne). Det påvises at timbrerne nødvendigvis må tilhøre den ældste del af antifonekompositionen.

Derefter følger en analyse af toneartens tre timbrer samt af centonisationernes fraser. En statistisk oversigt over frasernes antal og rækkefølge i de centoniserede antifoner gør det muligt at følge timbrernes indvirkning på disse og medvirker til at afdække hidtil ukendte lag i den gregorianske guldalders (6.-8. årh.) historie.

Undersøgelsens resultater:

- 1) Oversigt over antifonens udvikling illustreret med eksempler fra *Antiphonale Monasticum*.
- 2) Antifonens verbal-modale karakter fastslås: tekst og musik lader sig ikke adskille.
- 3) Skalaens 6. trins bevægelighed belyses med en forklaring på anvendelse af henholdsvis b og h.

Neumet »quilisma« har en hørelæremæssig funktion, idet den betegner forekomst af et halvtoneinterval.

Neumet »scandicus-quilisma« bruges periodisk til at udtrykke spørgsmålstegn i teksten.

4) Der peges på liturgiske perioder, hvor der i tilpasningen af melodistof til tekst er svagheder.

I Appendix vil jeg fremhæve en melodisk oversigt over timbrer og centonisationer, samt at undersøgelsens 153 centoniserede antifoner er opført med nummerering og farvelægning af alle fraser, således at man nemt kan følge eksempelvis timbrets påvirkning ind i centonisationerne.